

"אִם אֶשְׁכַּחְךָ יְרוּשָׁלַם"

הרב גדעון ביר

כך: "אפשר בפירות אחרים". אפשר לאכול מיני פירות שלא הובאו כביכורים לבית המקדש. מוסיף עוד ר' יהושע להקשות עליהם ולומר: "מים לא נשתה, שכבר בטל ניסוך המים!". לפי דבריכם, אומר להם ר' יהושע, כבר לא ראוי שלא נשתה מים, שהרי בטל ניסוך המים על גבי המזבח. לקושיה זו לא היה לפרושים מה לענות לו: "שתקו"; הם הבינו שלא ניתן להתקיים בלי מים, ונמצא שאי אפשר להימנע מכל סוג אוכל ומשקה שהשתמשו בו בבית המקדש. כל המאכלים שאנו אוכלים וכל המשקאות שאנחנו שותים קשורים לבית המקדש, ואם למעשה אנחנו בעקבות זה נפרוש מהם, אנחנו נבטל את כל החיים, לא יישאר לנו שום דבר. זה נראה שהוא אגב לא חלק עליהם במהות הדבר. הוא הבין שכל החיים דברים היו קשורים לבית המקדש ועכשיו ראוי לבטל את הכל. אך זה לא ייתכן חייבים כדי להמשיך.

ממשיך ר' יהושע לדבר עם הפרושים, והוא מורה להם את הדרך הנכונה להתאבל על בית המקדש:

אמר להן: בני, בואו ואומר לכם: שלא להתאבל כל עיקר אי אפשר - שכבר נגזרה גזרה, ולהתאבל יותר מדאי אי אפשר - שאין גזרין גזירה על הצבור אא"כ רוב צבור יכולין לעמוד בה, דכתיב: במארה אתם נארים ואותי אתם קובעים הגוי כולו

ר' יהושע בעצם אומר לפרושים: כן אנו מצד אחד לא יכולים להתאבל יותר מדי כמו שאתם רוצים, אבל מצד שני אי אפשר לא להתאבל בכלל. ולכן ר' יהושע אמר להם כיצד כן נכון לנהוג:

אלא כך אמרו חכמים: סד אדם את ביתו בסיד, ומשייר בו דבר מועט... עושה אדם כל צרכי סעודה, ומשייר דבר מועט. ... עושה אשה כל תכשיטיה, ומשיירת דבר מועט. ..שנאמר: אם אשכחך ירושלים תשכח ימיני תדבק לשוני לחכי וגו'.

אומר להם ר' יהושע שחכמים הנהיגו מנהגי אבלות באופן, בדרך שבה אנחנו חיים את חיינו. כאשר אדם בונה את

השבוע ציינו את יום י"ז תמוז, יום שבו אירעו חמשה דברים קשים לעם ישראל. יום זה אינו עומד רק כשלעצמו, אלא למעשה הוא פותח לנו תקופה של שלושה שבועות שבהם נוהגים מנהגים של אבלות על חורבן ירושלים עד תשעה באב.

זכר לחורבן

אני רוצה להתחיל עם גמרא בבא בתרא (ס, ב) המתארת את התקנות שתיקנו לאחר החורבן. הגמרא מביאה סוג של סיפור אשר מתאר בעינינו את החוויה שהייתה אחרי החורבן בירושלים: "תנו רבנן: כשחרב הבית בשניה, רבו פרושין בישראל שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין." הגמרא מספרת שלאחר חורבן בית המקדש השני אנשים רבים בישראל הפרישו את עצמן מן בשר ויין. הגמרא מספרת שראה זאת רבי יהושע ואמר להם כך: "נטפל להן ר' יהושע, אמר להן: בני, מפני מה אי אתם אוכלין בשר ואין אתם שותין יין? אמרו לו: נאכל בשר שממנו מקריבין על גבי מזבח, ועכשיו בטל? נשתה יין שמנסכין על גבי המזבח, ועכשיו בטל?". רבי יהושע ביקש לברר עם הפרושים מדוע הם אינם אוכלים בשר ושותים יין. הפרושים ענו לו כך: שלעניניהם לא נראה ראוי לאכול בשר ולשתות יין לאחר חורבן הבית, שהרי הבשר והיין הם מעיקרם נועדו לשמש לצורך גבוה, לכן כאשר כעת אין מזבח להקריב או לנסך עליו, ראוי אפילו להימנע מליהנות מהם. לאור דרך מחשבתם של הפרושים, הקשה ר' יהושע על דבריהם כך: "אמר להם: אם כן, לחם לא נאכל, שכבר בטלו מנחות!". אומר להם ר' יהושע, שלפי דבריהם גם לא ראוי לאכול לחם מהסוג שהיה מוקרב כמנחות בבית המקדש! הפרושים הסכימו לדבריו ואמרו לו: "אפשר בפירות". ניתן להתקיים רק עם פירות. ממשיך ר' יהושע להקשות עליהם: "פירות לא נאכל, שכבר בטלו בכורים!", אבל לאור דבריכם גם לאכול פירות ראוי לא לאכול שהרי הם היו מובאים כביכורים לבית המקדש! ענו לו הפרושים

לירושלים. במסכת סוכה לא דובר על זיכרון הקשור לאבלות, אל הפוך, זה זיכרון שקשור לחיים. להמשכיות החיים בירושלים. כלומר, בזמן שבית המקדש היה קיים היינו נוטלים לולב כל שבעת ימי החג, ועכשיו, למרות החורבן, אנחנו ממשיכים כביכול את מה שהיה במקדש. למרות שהוא איננו, אנחנו מבקשים להמשיך את החיים שהיו במקדש. אני מבקש קצת לעסוק בנושא הזיכרון שעולה מדבריו של הרב סולובייצ'יק. יש לנו כאן מחד זיכרון ירושלים שממנו נובעים מנהגי אבלות ומאידך זיכרון ירושלים שממנו נובעים ונולדים המשכיות החיים של ירושלים. של המקדש. עניינם של מנהגי האבלות של ימי שלושת השבועות שבהם אנו נמצאים כעת צריכים להיות קשורים לזיכרון ירושלים, על כן יש חשיבות להתבונן במושג 'הזיכרון' באופן כללי ובפרט ביחס לזיכרון ירושלים.

זיכרון פנימי

אני רוצה קצת בזמן שיש לנו להתבונן על המושג ה-'זיכרון' ודרך זה להבין קצת את הזיכרון של ירושלים. מה העניין, ומה המהות של זיכרון ירושלים. באיזה אופן אנחנו זוכרים את ירושלים, מאיפה בא לנו הזיכרון של ירושלים ולאיפה זה לוקח אותנו. קודם כל, יש לברר את עצם מושג ה-'זיכרון'. יש להבדיל בין שני המושגים: ידיעה וזיכרון. אדם יש לו ידיעות ולאדם יש זיכרונות, זה שני חוויות שונות. כלומר, ברגע שאני נזכר ביום הראשון שלי בכיתה א' אז זה משהו שנובע מתוכי, משהו שנמצא בתוכי, הוא מתעורר ואני נזכר בו. ואם אני מספר לכם על היום הראשון שלי בכיתה א' אז אתם יודעים אותו - זה משהו שבא מחוץ אליכם, זה לא משהו שנולד בתוכם, כי אתם לא הייתם ביום הראשון שלי בכיתה א'. זה לא נובע מכם. זיכרון זה משהו שתמיד נובע מתוך האדם. יצא לי לקרוא בעבר על אדם שניסה להוכיח לפרופ' ישעיהו לייבוביץ על כך שיש מושג נקרא 'תת מודע'. ישעיהו לייבוביץ כפר במושג ה-'תת מודע'. הוא טען שמה שקיים באדם זה מודע, ואין שום דבר שמתרחש בתוכו שהוא אינו מודע אליו. אותו אחד שהתווכח איתו סיפר שבסוף ישעיהו לייבוביץ הודה לו. למה הוא הודה לו? כי קרה לו איזה מקרה. לפני שהיה את כל המספרים בטלפון הוא זכר את כל המספרים בע"פ, והיה מספר טלפון מסוים שהוא לא זכר אותו. ניסה להיזכר ולא נזכר, ואחרי יומיים נזכר במספר טלפון בבלי שאף אחד אמר לו אותו או ראה אותו איפשהו. אז אמר ישעיהו לייבוביץ: מאיפה נזכרתי בזה פתאום? היכן זה היה לפני יומיים? זה היה בתת מודע שלי-כנראה שיש אז מושג תת

ביתו, עליו להשאיר חלק לא מסויד זכר לחורבן. כאשר אדם מכין סעודה או אישה המתקשטת בתכשיטיה, עליהם להשאיר דבר מועט- זכר לחורבן.

גוונים שונים של זיכרון

הנקודה שבה אני רוצה להתעכב עליה בגמרא זו, הוא המקור שממנו למד רבי יהושע שאנו חייבים וצריכים להמשיך ולהתאבל על חורבן ירושלים: "אם אֶשְׁכַּחךְ יְרוּשָׁלַם תִּשְׁכַּח יְמִינִי: תִּדְבַק לְשׁוֹנֵי לְחֻכֵי אִם לֹא אֶזְכְּרֶנִּי אִם לֹא אֶעֱלֶה אֶת יְרוּשָׁלַם עַל רֹאשׁ שְׁמַחְתִּי" (תהלים קלז, ה-ז). אני אתחיל בדברים 'למדנים' קמעא, ולאחר מכן נעבור לעסוק בכיוונים נוספים. הרב סולובייצ'יק (רשימות מרן הגר"ד הלוי על סוכה מא) מקשה בדברים במקום קושיה. הוא מביא משנה וגמרא ממסכת סוכה האומרים כך (משנה סוכה ג, יב; סוכה מא, א): "בראשונה היה לולב ניטל במקדש שבעה ובמדינה יום אחד משחרב בית המקדש התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהא לולב ניטל במדינה שבעה זכר למקדש ושיהא יום הנף כולו אסור". בזמן שבית המקדש היה קיים, היה לולב ניטל במקדש היה ניטל כל שבעה הימים של חג הסוכות, ובמדינה - כלומר, בשאר מקומות מלבד בית המקדש, היה הלולב ניטל יום אחד. משחרב בית המקדש, התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהא לולב ניטל במדינה כל שבעה הימים, זכר למקדש. נשאלת השאלה מה המקור לכך שיש לעשות זכר למקדש, זכר לירושלים? אז לפי הגמרא בבא בתרא התשובה לכך היא: "אם אֶשְׁכַּחךְ יְרוּשָׁלַם". אבל הגמרא במסכת סוכה מביאה לכך מקור אחר: "מנא לן דעבדינן זכר למקדש? אמר רבי יוחנן: דאמר קרא כי אעלה ארכה לך וממכותיך ארפאך נאם ה' כי נדחה קראו לך ציון היא דרש אין לה, דרש אין לה - מכלל דבעיא דרישה". רבי יוחנן מסביר שהמקור לכך שעושים 'זכר למקדש' הוא מפסוק מספר ירמיהו (ל, יז) האומר כך: "כִּי אֶעֱלֶה אֶרְכָה לְךָ וּמִמְכוֹתֶיךָ אֶרְפָאךָ נְאֻם ה' כִּי נִדְחָה קְרָאוּ לְךָ צִיּוֹן הִיא דְרֵשׁ אֵין לָהּ". הנביא ירמיהו מתאר שאין דורש לירושלים. רבי יוחנן לומד משזה שמדברי הנביא עולה שאי דרישת ירושלים זהו מצב בעייתי שיש לדרוש את ירושלים. הרב סולובייצ'יק תומא אודות שני המקורות השוליים האלה לזכר לירושלים? הרב סולובייצ'יק מסביר ששני הפסוקים הללו מבטאים שני סוגים של 'זכר למקדש'; שני סוגים של זיכרון ירושלים. הגמרא בבא בתרא מדברת על 'זכר למקדש' שעניינו אבלות. אנחנו זוכרים את ירושלים ומתוך כך נוהגים מנהגי אבלות. משאירים חלק מסויד, משיירים אוכל בהכנת הסעודה וכו'. ואילו במסכת סוכה אנחנו נפגשים עם זיכרון אחר

ירדה שחכה של התורה. אני חושב שמדבריו של ה'שפת אמת' עולה ההגדרה מאוד מדויקת של מה זה זיכרון. זיכרון זהו דבר שחרוט בתוכנו, ככל שדבר חרוט אצלנו בצורה יותר עמוקה אנחנו יותר זוכרים אותו יותר. והציווי על זיכרון ירושלים הוא גם ציווי על משהו שצריך להיות חרוט בתוכנו, על משהו שצריך להיות במעמקים שלנו.

מעשה בשבעה קבצנים

אני רוצה לעסוק קצת בחלק ממעשיה של רבי נחמן שנדמה לי שעניינה זיכרון. ראינו לעיל דרך הגמ' בבא בתרא ובמסכת סוכה שבעצם יש לנו שתי צורה שבהן אנחנו זוכרים את ירושלים. בצורה הראשונה אנחנו זוכרים את ירושלים דרך האבלות עליה, ובצורה השנייה אנחנו מבקשים לזכור את החיים בירושלים. עוד אמרנו שענייני של זיכרון בניגוד לידיעה, שהוא נובע מתוכנו, שזה לכאורה ההגדרה המהותית של הזיכרון. ניתן אולי להציג את זה בתור שאלה: כיצד אנחנו יכולים לזכות לכך שהזיכרון של ירושלים הוא משהו מתוכנו?

ישנה מעשיה של רבי נחמן, המופיעה בתוך 'סיפורי מעשיות', מעשייה הנקראת 'מעשה משבעה הקבצנים'. אני מבקש להביא בפניכם חלק מתוכו, החלק שהקבצן הראשון מספר:

כי פעם אחת הלכו אנשים בספינות הרבה על הים, ובא רוח סערה ושבר את הספינות והאנשים נצלו ובאו אל מגדל אחד, ועלו אל המגדל, ומצאו שם כל המאכלים ומשקאות ומלבושים וכל מה שצריכים, והיה שם כל טוב וכל התענוגים שבעולם. ענו ואמרו, שכל אחד יספר מעשה ישנה, מה שהוא זוכר מזכרון הראשון, היינו מה שהוא זוכר מעת שהתחיל אצלו הזכרון. והיו שם זקנים ונערים, והיו מכבדים את הזקן הגדול שביניהם שיספר בתחילה.

קבוצת הניצולים מהספינה החליטו שכל אחד מהם יספר את הדבר הכי מוקדם שהוא זוכר. הם נתנו את רשות הדיבור לזקן בחבורה שסיפר ככה: "...אני זוכר גם כשחתכו את התפוח מן הענף. ולא ידע שום אחד מה הוא אומר, אך היו שם חכמים ואמרו: בודאי זאת היא מעשה ישנה מאד". כוונתו לומר שהוא זוכר הרגע שבו חתכו לו את טבורו, כלומר הוא זוכר את הרגע שהוא רק יצא לאוויר העולם, על זה אמרו החכמים שמדובר בהחלט בזיכרון ישן מאוד של שלב קדום מאוד בחייו.

וכך סיפר האדם השני:

וכבדו את השני שיספר. ענה השני, שלא היה זקן כמו הראשון: זאת היא מעשה ישנה?! זאת המעשה אני זוכר גם

מודע. אינני מבקש להסיק משם משהו אלא אני מבקש להתמקד בחווייה שהוא חווה. כלומר, גם בסיפור זה אנחנו רואים עוד פעם שהזיכרון זה משהו שנובע ממעמקים שלנו. הזיכרון זה לא משהו שבא מבחוץ אלינו. על כן, אם אנחנו מצוים לזכור את ירושלים אז אנחנו צריכים להבין כיצד ירושלים, איך הזיכרון של ירושלים, נובע מתוכנו. נובע מהעמקים שלנו. זיכרון ירושלים לא נובע ממעשים חיצוניים, מנהגי אבלות וסיפורי החורבן, אלא הוא חייב להיות משהו שנובע מתוכנו.

חרוט על לוח ליבנו

ישנו מושג נוסף, עניין נוסף, הקשור לזיכרון ול-י"ז בתמוז. עניין זה מופיע בגמרא מפורשת, ובחסידות זה עניין זה מורחב מאוד. אחד מחמשת הדברים שאירעו ב"ז בתמוז הוא שבירת הלוחות הראשונים על ידי משה רבנו. ה'שפת אמת' (על י"ז בתמוז, תר"ס) מדייק שקודם כל ניתנו הלוחות הראשונים ב"ז בתמוז ואז משה רבנו ירד עם הלוחות הראשונים ושבר אותם. כאשר התורה מתארת את הלוחות הראשונים (שמות לב, טו-טז), היא מתארת אותם כך: "וַיִּפֶן וַיִּרְדַּם מֶשֶׁה מִן הַהָר וּשְׁנֵי לַחַת הָעֵדֻת בְּיָדוֹ לַחַת כְּתָבִים מִשְׁנֵי עֲבָרֵיהֶם מִזֶּה וּמִזֶּה הֵם כְּתָבִים: וְהַלַּחַת מִעֲשֵׂה אֱלֹהִים הִמָּה וְהַמְּקָתֵב מִקְּתָב אֱלֹהִים הוּא חֲרוּת עַל הַלַּחַת: ". התורה מגדירה את הלוחות כך: "חרות על הלחת". הגמרא במסכת עירובין (נד, א) דורשת את המילה 'חרות': "מאי דכתיב חרות על הלחת - אלמלי לא נשתברו לוחות הראשונות לא נשתכחה תורה מישראל." כלומר, אילו לא היו שוברים את הלוחות, כלומר אם עם ישראל לא היה חוטא בחטא העגל ומשה רבנו לא היה שובר את הלוחות הראשונים, לא הייתה משתכחת תורה. מכאן עולה שמושג הזיכרון קשור ללוחות הראשונים, וזה נלמד מהמילה חרות. כיצד? כי משהו שהוא 'חרות' הוא נשאר לצמיתות. ה'שפת אמת' על הפרשה הקודמת, פרשת בלק בדיבורו על י"ז בתמוז (תר"ס) מסביר את הדברים כך: "אם היו מקבלין הראשונות לא הי' שכחה בדברי תורה כדכ' חרות על הלוחות וזו החקיקה הי' ג"כ בנפשות בני"י רשימה בעצם שא"א לשכוח". השפת אמת מסביר שבעצם מה שניתן לנו ב"ז בתמוז הוא קודם כל דבר חיובי. מה שניתן לנו ב"ז בתמוז זה שהתורה הייתה צריכה להיות חקוקה בתוכנו בצורה עמוקה, שאי אפשר לשכוח אותה. זה בעצם מה שניתן בלוחות הראשונים, זה מה שחרות על הלוחות, ממש חרוט על הלוחות, וגם חרוט בנפשות שלנו. הזיכרון של התורה שאי אפשר לשכוח אותה. וברגע שנשתברו הלוחות, ירדה שכחה לעולם,

להגיע לסגנון ולאופי, ולשפה של זיכרון. כלומר הסגנון, השפה הרוחנית שלנו, יכולה להיות שנובעת מתוכנו. שהיא כמו זיכרון. כמו זיכרון בא ונובע מתוכנו אבל בוודאי אנחנו צריכים את הידיעה בשביל להיזכר. אבל השלב הבא, שצריך אחר כך לבא ולהתקדם לתוכנו באופן של זיכרון.

לשוב לאוצרות שבתוכנו

בהמשך המעשייה מופיע כך:

בתוך כך בא נשר גדול ודפק על המגדל, ואמר להם: חדלו עוד מלהיות עניים; שובו אל האוצרות שלכם והיו משתמשים באוצרות שלכם. ואמר להם שיצאו מן המגדל כדרך זקנותם, שכל מי שזקן יותר, יצא תחילה.

בדיבורו על האוצר התכוון הנשר לזיכרונות. אני חושב שיש כאן הגדרה מאד חשובה, מאד עמוקה על מושג 'זיכרון'. כלומר הזיכרונות הם האוצרות שלנו, ואנחנו צריכים להפסיק להיות עניים. צריכים להפסיק לחיות רק ברובד החיצוני של הזיכרונות הפשוטים, אלא לחיות ברובד הפנימי, בהבנה שיש בתוכנו זיכרונות, יש בתוכנו אוצרות, ואליהם אנחנו צריכים לשוב. אנחנו צריכים לשוב לאוצרות שחיים בתוכנו. כלומר, עלינו לשוב לאוצרות של העולמות הרוחניים, של הקודש שנמצא בתוכנו. עלינו לשוב אל האוצרות שבתוכנו ולהשתמש בהם. אנו צריכים לשוב למקומות הפנימיים העמוקים שחיים בתוכנו, ולהשתמש בהם, ולחיות את המקומות האלה. כלומר, זה לא יכול להישאר רק ברובד של דברים גלויים. של דברים שבאים מבחוץ אלינו. זה חייב להיות ברובד של זיכרונות, של אוצרות. ובזה בעצם מה שהנשר הגדול בא וצועק להם: "חדלו עוד מלהיות עניים; שובו אל האוצרות שלכם והיו משתמשים באוצרות שלכם". כלומר העולם הרוחני שלנו, העולם של הקודש שלנו, טבוע בתוכנו. והאוצרות שנמצאים בתוכנו צריך לשוב אליהם. נדמה לי שזה אולי עיקר העבודה בהתקדמות בקדוש, ושל עבודת ה' שלנו. לבוא לכל הדברים שאנחנו באים ולומדים אותם, כל הדברים שאנחנו שומעים אותם, לבוא ולהגיע בהם לרובד ולמדרגה של אוצרות- שזה בא ונמצא בתוכנו, ומשם להשתמש בדברים האלה. שהדברים יהיו חיים. הדברים לא נשארים מבחוץ אלינו אלא הם אוצרות שאנחנו צריכים לשוב אליהם.

מיתת הלב

יש בליקוטי מוהר"ן תורה העוסקת בנושא הזיכרון. בתורה (נ"ד) זו ר' נחמן מתייחס בדבריו לאיבוד הזיכרון, והוא

כן, אבל אני זוכר גם כשהיה הנר דולק. ענו ואמרו שם: זאת היא מעשה ישנה ביותר מהראשונה, והיה פלא אצלם שזה השני, שהוא יניק מהראשון, וזוכר מעשה ישנה יותר מהראשון;

האדם השני מספר שהוא גם זוכר את רגע חתיכת הטבור, כמספר הראשון, וגם רגע קדום יותר- את התקופה שבה הוא היה עובר. כמדומני שרבי נחמן מכוון לדברי הגמרא האומרת שתינוק במעי אימו הנר דולק ומלמדים את התורה כולה. וכך המשיך לספר האדם השלישי: "ענה ואמר השלישי, שהיה יניק יותר: אני זוכר גם כשהתחיל בנין הפרי, דהיינו כשהתחיל להתרקם הפרי. ענו ואמרו: זאת היא מעשה ישנה ביותר". האדם השלישי זכר רגע יותר קדום, את הרגע שבו הוא התחיל להיווצר. טרם הוא היה עובר. האדם הרביעי, הצעיר יותר משלושת הקודמים סיפר שהזיכרון הקדום שלו הוא: "אני זוכר גם 'כשהוליכו הגרעין לנטוע הפרי". וכן האדם החמישי, שסיפר כך: "אני זוכר גם החכמים, שהם היו חושבים וממציאים את הגרעין". האדם החמישי מתאר שלב יותר מתקדם ביצירה שלו בעצמו. וכן האדם השישי, מספר על שלב קדום יותר: "ענה הששי וכו', שהוא זוכר גם "את הטעם של הפרי קודם שנכנס הטעם בתוך הפרי". הטעם, כך מסבירים, הכוונה היא לנפש. האדם השישי זוכר שהנפש שלו נוצרה, עוד לפני שבאה להתרקם בממשות כלשהי. האדם השביעי וכו' אמר שהוא זוכר גם את הריח של הפרי קודם שנמשכה לפרי, מסבירים שזה העניין של הנשמה. יוצא אם כן, שכל אחד שם תיאר שלב יותר ויותר קדום בהיווצרות, שהוא עוד זוכר את זה כלומר לפני שהייתה לו ממשות כלשהי. ואז אומר האדם שמספר את הסיפור: "אני, (היינו זה הבעטליר העיוור, שמספר כל זה), הייתי אז תינוק לגמרי, והייתי גם כן שם, ועניתי ואמרתי להם: אני זוכר כל אלו המעשיות, ואני לא זוכר כלום (און איך גידענק גאר נישט)". המספר אמר לכל הנוכחים שם שאת כל מה שהם ספרו שהם זוכרים, גם הוא זוכר. והוא אף זוכר משהו קדום יותר. אני זוכר שלא הייתי שום דבר, גם את זה אני זוכר. מהתיאורים העולים מסיפור זה עולה שיש לנו זכרונות של השגות רוחניות. לכל אותם המספרים יש זכרונות מהעולם הרוחני שלהם, אבל מדובר במשהו קדום, ששייך עוד לפני הירידה של נשמתם לעולם. אני חושב קודם כל שיש כאן איזשהו חידוש מסוים. שהעולם הרוחני שלנו, ההשגות הרוחניות שלנו הם קודם כל צריכות להיות בשפה, לא יודע אם בשלב של ההתפתחות, אבל הם צריכים להיות, הם יכולים

קורא לה: מיתת הלב. כלומר, המקום שאין לו זיכרון, שהאצרות שלו לא נובעים מתוכו, שהעולם הרוחני, עולם הקודש הוא לא זוכר אותו מתוכו, זה מקום של מיתת הלב. שהלב קצת מת שם; הלב לא חי. כלומר זה ההפך מהזיכרון. ההפך מהזיכרון זה שכחה שהיא מיתת הלב. בעצם כאשר משה רבנו ירד עם הלוחות הראשונים אז היה פה זיכרון, היה פה חיים, היה פה משהו שאנחנו שבים אל האצרות, אל החיים שבתוכנו. אבל כאשר נשברו הלוחות הראשונים אז ירדה מיתת הלב לעולם. היה מקום שהדברים רחוקים מאתנו הם נשארים מחוץ אלינו, וזה הרבה מהעבודה שהדבר יחזור להיות חרוט בנו, שהדבר יחזור להיות אוצר שנמצא בתוכנו.

אבלות שמתחילה מהיש

קעת אני מבקש לחזור ולעסוק בנושא שבה פתחנו את דברנו-זיכרון ירושלים. אני חושב ששני הדברים שהרב סולובייצ'ק מדבר אליהם- הזיכרון של החיים של ירושלים והזיכרון של האבלות על ירושלים, לא יכול להיות אחד בלי השני. אי אפשר להיות בזיכרון של ירושלים באופן של האבלות בלי הזיכרון של ירושלים באופן של החיים, באופן שאנחנו באים נוטלים לולב כל שבעה כדי לזכור את החיים ולהיות שייכים לחיים של ירושלים. כי כמו שאמרתי הזיכרון והאבלות שנובעת מהזיכרון היא דבר חי, דבר שחייב להיות משהו שנובע מתוכנו. והאבלות היא בעצם צריכה להיות פרי של הכרת הגודל, האבלות חייבת להיות של שאנחנו מבינים שהחיים האמתיים שלנו, שהאצרות שנמצאים בתוכנו, מה שחרות בליבנו, נאבד לנו בחורבן ירושלים. בעצם המדרגה של ירושלים היא חיים שיש בהם שכינה, חיים ששמים וארץ נוקשים זה לזה, שאנחנו קשורים לקב"ה. יש הופעת ה' בעולם. החיים מופיעים בשלמותם -יש בשר ויש יין שקרבים ומנסכים אותם על גבי המזבח. כלומר החיים הם חיים שלמים של עם ישראל שחי קירבת אלוקים, שחי שכינה שחיה בתוכו, וזה חיים שהם חיים בתוכנו. זה זיכרון שפועל בתוכנו ועלינו לשוב אליו. יש מפגש עם החיים האלה, יש מפגש עם היכרות פנימית ועמוקה של שייכות של דברים. ובנקודה זו באה ונובעת האבלות. האבלות נובעת מזה שאנחנו לא מצליחים להשתמש באצרות שבתוכנו, מזה שהעולם ההוא והעולם שבו אנחנו חיים הוא לא עולם שמתאים לעולמנו הפנימי, הוא לא מתאים לשייכות האמתית שלנו, לזיכרונות שלנו. האבלות חס וחלילה יכולה להישאר רק ממקום חיצוני, האומר שהעולם שבו אנחנו חיים הוא כביכול לא טוב,

מידי שבוע ביום שני בשעה 19:00 מתקיימת בביהמ"ד של "ישיבת הגולן" שיחה כללית. העוסקת בתורת המידות ובנפש האדם, חינוך בלימוד תורה ועבודת ה'. להבדיל משיעורי האמונה העוסקים בעיונים מהותיים וכלליים מתורת מרן הרב וכתבי ראשונים, שיחה זו הינה בעלת גוון מוסרי, ועניינה בהדרכות רוחניות, הנגזרות מן המבט האמוני, ושופכות אור על דרכי הרוחנית של בן תורה בדורנו.

עריכה: נאור דיין | **אינטרנט:** אורי פירסט ויותם קניגסברך | **תמלול:** אלחי בורנשטיין ודניאל גרינפלד | **הפצה:** אחיה לוי ומיכאל טובר.